



IKER  
GAZTE  
NAZIOARTEKO  
IKERKETA EUSKARAZ

## IV. IKERGAZTE NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2021eko ekainaren 9, 10 eta 11a  
Gasteiz, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:  
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

### GIZA ZIENTZIAK ETA ARTEA

**Gorputzak edertasun kanonarekin  
ezbaian 90eko hamarkadan:  
Estibaliz Sádabaren eta  
Miren Agur Meaberen kasuen  
alderaketa**

*Maite Luengo Aguirre*

85-92 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.iv.01.10>



# **Gorputzak edertasun kanonarekin ezbaian 90eko hamarkadan: Estíbaliz Sádabaren eta Miren Agur Meaberen kasuen alderaketa**

Luengo Aguirre, M.

*Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU eta Université Bordeaux Montaigne*  
*maiteluengoaguirre@gmail.com*

## ***Laburpena***

90eko hamarkadan zehar, euskal testuinguru artistikoan emakumeen gorputz-esperientzien inguruko aldarrikapenak areagotu ziren. Sortutako literatura eta artean, nitasunetik abiatuta, edertasunarekin erlazionatutako zenbait artelan garatu zituzten autoreek; jendartean ezarritako praktikak birpentsatzen. Artikulu honetan, gaiari buruzko literatura era kritikoan sintetizatu ostean, joera horren bi sorkuntza lan esanguratsuren azterketa burutzen dut. Alde batetik, Estíbaliz Sádabaren *A mi manera (2)* (1999) bideoa, eta bestetik, Miren Agur Meaberen *Azalaren Kodea* poema-liburuko *Antsien oharrak 2* (2000). Bien arteko konparaketaren bitartez, gorputza berrimajinatzeko hautaketan antzekotasun eta aldeak azaleratzen ditut; aldi berean, diziplinarteko ikerketari ekarpena eginez.

Hitz gakoak: Estíbaliz Sádaba, Miren Agur Meabe, 90eko hamarkada, nitasuna, gorputza, edertasun kanona.

## ***Abstract***

*During the 1990s, there was an increase in artistic proclamations about women's bodily experiences within the Basque context. Works related to beauty were created in literature and the visual arts, aiming to rethink established practices within society while working from the self. In this article, after critically reviewing the literature on the subject, I analyze two meaningful artistic examples. On one side, the video by Estíbaliz Sádaba *A mi manera (2)* (1999). On the other, the poem *Antsien oharrak 2* from the poetry book *Azalaren kodea* (2000) by Miren Agur Meabe. Through this comparison, I discuss the similarities and differences of the strategies employed to reimagine the body from an interdisciplinary research standpoint.*

*Key words: Estíbaliz Sádaba, Miren Agur Meabe, 1990s, the self, body, canon of beauty.*

## **1. Sarrera eta motibazioa**

Azken hamarkadan, gorputz sozialari buruzko ikerketak areagotu egin dira euskal esparru akademikoan eta genero ikasketek eragin nabarmena izan dute ekimen horretan. Askotarikoak izan dira azterketak, gorputzari lotutako esperientziak bezain beste. Artearen historiari begira, banakako ekimenak izan dira nagusi. Aitzitik, literaturan taldeka egin dituzte argitalpenak, ibilbide luzeagoa izateaz gain, ikertzaile gehiago aritu baitira gorputzari lotutakoak lantzen.<sup>1</sup> Dena dela, oraindik ere zenbait bide garatzeko diraute.

---

<sup>1</sup>Aazken urteotan, gorputza erdigunean jarriz gai ugari landu dituzte euskal kulturari lotutako ikertzaileek. Besteak beste, emakumezko artisten prentsa irudikapenak (Lekuona, 2020), erakusketen antolaketak bisitarien gorputzekiko bideratzen duen portaera (Ansa, 2019), zein artelanetan gorputzen zeharkako irudikapenerako estrategiak (Barcenilla, 2019) izan dira eztabaidagai. Euskal literaturaren arloan, zenbait ekarpen kolektibo nabarmentzekoak ditugu: *Bertsolaritza feminismitik (bir)pentsatzen* (Artetxe eta Labaka, 2019), *Gorputza eta generoa: euskal kultura eta literaturan* (Álvarez eta Lasarte, 2012) edota *Desira desordenatuak: queer irakurketak (euskal) literaturaz* (Egaña, 2010). Horretaz gain, bakarka idazleekin egindako Ana Urkiza eta Eider Rodriguezen elkarrizketa bildumak ditugu aipagarri (2004; 2019).

Artikulu honetan, gorputzetik abiatzen den beste bide bat hartuko dugu: alegia, irudikapen artistikoen bitartez emakumeen edertasun kanonari egindako kritika. Horretarako, bi euskarri desberdinetan sortutako proposamenak ikertuko ditugu: bideo eta poesia bana. Gorputza era artistikoan arauak berrikusteko tresna gisa aztertzearekin batera, diziplinartekotasunetik abiatzeak gai bereko bi aurpegi ezagutzeko aukera aberasgarria eskainiko digu.

Hautatutako lanak, Estibaliz Sádabaren *A mi manera* (2) (1999) eta Miren Agur Meaberen *Azalaren kodea* liburuko *Antsien oharra* 2 (2000) dira; biak 90eko hamarkadaren bukaeran egindakoak. Garai hartako gorputzaren inguruko eztabaida Mari Luz Estebanek *Antropología del cuerpo* liburuan sakonki aztertu zuen eta besteak beste, gorputzak agente aktibo gisa duen indar eraldatzailea nabarmendu zuen (2013: 246). Autore honen aburuz, arauak existitu arren, biktimizazioa alde batera uzteak ahalduntzea nabarmentzeko aukera ematen du: norberak bere gorputzari lotutako hautu kontzienteei arreta bideratuz. Ildo horretatik jarraitzeko, ahalduntzearen adibide ditugu hautatutako bi lanak. Sorkuntza horien bitartez gorputz-arauen kritika ikertzeaz gain, gorputzarekin erlazionatzeko egindako proposamen berriak ezagutzeko ditugu.

Gauzak horrela, lehendabizi, edertasuna eta nitasunari buruz esandakoak aurkeztuko ditugu. Ondoren, artelanak ezagutzeari ekingo diogu eta egindako aukeraketa justifikatu ostean, haien arteko alderaketan murgilduko gara. Horretarako, hiru gai bereiziko ditugu Meaberen poema gida tematikotzat hartuta: hurrenez hurren, gorputzaren eta nitasunaren arteko lotura, edertasun kanonikoari lotutako praktiken errefusa, eta onspenaren bitartez sortutako gorputzaren ulerkera berritua. Edukiari eta honen trataerari erreparatuz eta irakurketa bateratuaren bitartez, antzekotasunak nabarmenak direla emango dugu aditzera; hau da, urte horietan Sádabak eta Meabek gizarteko arau estetikoari aurre egiteko antzeko baliabideak erabili zituztela.

## 2. Arloko egoera eta ikerketaren helburuak

XX. mendeko azken urteetan, guztien eskura omen zegoen gorputza aldatzeko aukera, edo behintzat, gizarteak mezu hori helarazi zuen. *Top modelen* idealari jarraiki, emakumeen gorputzen itxuraren kontrolerako jokabideen loraldia gertatu zen. Testuinguru horri erantzun zioten lan kritikoengana gerturatzeko, bi elementu garrantzitsu ditugu: edertasuna eta nitasuna. Izan ere, edertasunerako praktika estereotipatuak deseraikitzerakoan, norberaren esperientzia baliatu zuten ikergai ditugun autoreek. Atal honetan, edertasuna eta nitasunari lotuta esandakoak laburki aurkeztuko ditugu. Oraindik orain, gai honen inguruan berrikuspen askorik egin ez bada ere, ikerketa ildo gisa heltzeko behar den mamia daukala ikusiko dugu.

Hasteko, Peio Aguirre arte kritikari eta komisarioak edertasunari buruz egindako gogoeta berreskuratuko dugu; hots, Bilboko Arte Ederren Museoan antolatutako *68aren ostean*<sup>2</sup> erakusketarako katalogoan agertu zena. 90eko hamarkadako historia osatu eta edertasunaren gaia kokatzerakoan, Alberto Peral artistak idealaren inguruan hausnartu zuela adierazten du, betiere, politasun klasikoaren parametroen barnean (2018: 10). Hala ere, garaian bai gizonek bai emakumeek, biek edertasunaren eztabaida berreskuratu zutela ez da aipatzen. Ez hori bakarrik, emakumeen lanak aipatzerakoan generoa nabarmendu zuen arren, atal beran, gizonen kasuan maskulinitateari lotutako unibertsaltasunerako joera alde batera geratzen da.

Edertasunaren eztabaida berreskuratzerakoan, zenbaitetan genero desberdintasunak eman ziren ere nazioarteko mailan. Peg Zeglin Brand estetika feministan adituak, edertasuna feminismo interseksionaletik ikertzeko unea zela argudiatu zuen; edertasunaren eztabaida tradizioaletik haratago, benetako gorputzen bizipenak azaleratuz (Brand, 1999:7). Guk ikertuko ditugun artelanetan, urruti geratzen dira idealaren aldekoak eta egunerokotasunarekiko arrotzak diren hausnarketak, gizartearen manatu praktikoen mendekotasunaren izpirik agertzen ez dutenak.

---

<sup>2</sup> Erakusketaren izenburu osoa *68aren ostean. Artea eta praktika artistikoak Euskal Herrian 1968-2018 da*. Erakusketa hau euskal arte garaikidearen berrikuspen gisa egindako azkenetarikoa dugu. Ondorioz, 90eko hamarkadaren historia nola interpretatu den ezagutzeko bereziki baliagarria da.

Edertasuna eta esperientziaren lotura gisa, Lourdes Méndez antropologoaren ikuspuntua aipatuko dugu. Méndezen ustez, 90eko hamarkadan generoari buruz mintzatzean, gorputz materialaren garrantzia nabarmendu beharra dago; diskurtsoa ez ezik, generoaren esperientzia gorputzua nabarmenduz. Horretarako, Pierre Bourdieuren *habitus* kontzeptua berreskuratu eta esperientzia materiala nabarmentzen du (2010:177). Ikerketa honetan, guk ere gorputza edertzeko prozesuak *habitus* horren barnean kokatzen ditugu, sozialki egituratutako ekintzetan. Ohitura horiek existitzen badira ere, norberak bere egunerokotasunean aktibatu ala ez erabakitzen duela uste dugu. Ondorioz, edertasunaren *habitus*a kritikazterakoan, lehen pertsonan bizitako esperientzia baliatu izanak zentzuzkoa dirudi, norberak bere azalean bizitakoak, bere azaletik ukatzen.

Euskal literaturaren baitan, lehenengo pertsonarekiko interesa areagotu zen ere 90eko hamarkadan. Mari Jose Olaziregik idatzitako *Intimismoaz Haraindi* artikulua dugu mugari nabarmena. Bertan, diskurtso autobiografikoak emakumeen literaturan izandako toki garrantzitsuaz mintzatzen da Olaziregi. Mariasun Landa eta Arantxa Urretabizkaiaren liburuak hartuta, sasi-autobiografie buruz hitz egiten du, errealitate eta fikzioaren arteko muga lausoak azaleratzen (1999). Joseba Gabilondo ikertzaileak Olaziregik argitaratutakoari erantzun zion urtebete beranduagoko artikulua batean. Bertan, ni autobiografikoa euskal emakume idazleen lanetan izandako garrantzia zalantzan jarri zuen. Bere ustetan, euskal emakumeek, Europan bezala, nia ahots narratzaile gisa baliatu zutela argudiatuz (2000: 93-94). Gu erdiko puntu batean kokatuko gara, autorearen arabera, nian autorea eta narratzailea banaketa ez delako beti agerikoa, aztertuko ditugun bi kasuetan bezalaxe.

Behin abiapuntua argituta, ikusi dugu gaiari buruzko zertzeladak badaudela, baina oraindik ere hamarkada horretako joera hau ikertzeke dirauela. Sádaba eta Meaberen ikerketa kasuen alderaketaren bitartez, helburua hasierako pausu bat ematea da, ildo horri ekiteko gonbita luzatzea. Orobat, oraindik bete-beteko irakurketa berri bat proposatzerik ez badago ere, mota desberdinetako artelanak uztartzean euskal ikerketari ekarpen gehigarria egiteko nahia dugu. Era honetan, kasu zehatzetatik abiatuta diziplinarteko zubiak eraikitzeari ekiteko parada izango dugu.

### 3. Ikerketaren muina: lanen alderaketa

#### 3.1. Autoreen eta lanen aurkezpenak

Estíbaliz Sádaba (Bilbo, 1963) performance eta bideoa ikuspuntu feministatik nahasteagatik da ezaguna. Konpromiso hau izan du hasieratik eta *Erreakzioa/Reacción* taldeko kide izan zen. Bere lanek arte feministaren iturrietatik edaten dute eta bere burua agertu ohi da bideoetan. Gure interesekoa dugun garaiari dagokionez, bereziki aritu zen hedabideetako gorputz tipologia murriztaren irudikapenak kritikatzeko, gorputz estereotipatu eta portaerari lotutako mezuak bilduz. Joera horren adibide ditugu *Kill Your Idols* (1996) eta *6%* (1999) lanak.

Frank sinatraren *My Way*<sup>3</sup> abestiak ematen dio izenburua *A mi manera* (2)<sup>4</sup> bideoari. Era honetan, gorputza bere erara aurkezten digu. Begiratu batean, bi elementu dira nagusi: hizki beltzez osatutako “dieta” hitza eta mihise gisa baliatutako artistaren sabela. Hitza elementu garrantzitsua da, gorputza apaintzen duena. Sabela, aldiz, ez da modeloen irudietan ageri ohi den sabel laua, baizik eta haragitsua. Elementu horiei elkarrekin erlazionatzen diren beste bi gehitzen zaizkie, artelanari dinamismoa ematen diotenak. Alde batetik, eskuekin sabela oratuz sortutako mugimendu hipnotikoak; bestetik, Sinatraren *My Way* abestiaren doinua, Sádabak kanta-marmarrean sortua. Azken elementu honetan, artistak baliatu ohi duen *detournement* situazionista erabili du (Sádaba eta Elorza, 2017: 110). Hau da, elementu bat bere testuingurutik atera eta berri batean sartu du, beste osagai batzuekin konektatu eta esanahi berriak bilatu nahian.

Esangura eta kode berriak esploratu zituen ere Miren Agur Meabek (Lekeitio, 1962) *Azalaren Kodean*. Poema-liburuan gorputza biziki garrantzitsua izateaz gain, autoreari gehien interesatzen zaion

<sup>3</sup> Jatorriz, abestia Claude François-ek plazaratu zuen 1967. urtean *Comme d'habitude* izenburuarekin, egileak François bera eta Jacques Revaux izanik.

<sup>4</sup> Bideoa Hamaca plataforman dago ikusgai, esteka honetan: <https://www.hamacaonline.net/titles/a-mi-manera/>.

korronte poetikoaren eragina agerikoa da, esperientziaren poesiarena (Meabe eta Urkiza, 2006: 355). Azken hori, egunerokotasunetik abiatuta errealtatearekin lotuta dagoen arren; aldi berean, eraldaketarako tartea eskaintzen du Meaberen ustez, eta autoreak berak, maiz erabili ditu bere bizipenak abiapuntu gisa idatzitakoetan. Aztergai dugun poesiak eta *Azalaren kodeak* orokorrean, ildo hau jarraitzen du.

Poesiaren kokapenari dagokionez, *Antsien oharra* 2 hasierako “oharrrak” atalean topatzen dugu (Meabe, 2000: 13). Hastapenetako olerki horietan, gerora garatuko diren gaien aurkezpena egiten du Meabek; hautatutakoan, emakumeen gorputzen gaineko arauari kritika eginez. Hein batean, emakume gorputz berri baten manifestu antzekoa egiten du, edo hobeki esanda, gorputza ulertzeko era berri batena. Lehenengo bertsoetan, gorputz berri batekin amesten duela igarri, eta poesian zehar hura deskribatzeari ekiten dio. Gizarteko edertasun arauari lotutakoak ukatu bitartean, jendarteak lotsagarritzat jotzen diren elementuak era metaforiko ederrean gozesten ditu. Azkenik, konparaziorako tendentzia ukatu eta berriz ere haragi berriaren modeloa laudatzen du, onespenaren seinale.

### 3.2. Lanen hautaketaren justifikazioa

Arestian esan bezala, ikergai ditugun lanak *A mi manera* (2) bideoa eta *Antsien oharra* 2 poema dira. Bakoitza bere aldetik ikertzeko arrazoiak nahikoak dira: lehendabizikoari begira, Sádabak horrekin 2002ko Gure Artea saria irabazteaz gain, Estatu mailan bideo-arte feministaren adibide adierazgarria bilakatu da. Poemari dagokionez, hau argitaratu zeneko *Azalaren kodea* bildumak, euskal literaturaren baitan toki esanguratsua izatearekin batera, Espainiako Kritika Saria irabazi zuen 2001ean. Sádaba eta Meaberen lanak elkartzekoan, ordea, hautuaren azalpena beharrezkoa dugu. Gaiak eta hauen trataeraren antzekotasuna izan da irizpide nagusia, 3. atalean sakonago ikertuko duguna; baina, aldez aurretik, momentu historikoa eta formaren nondik norakoak kontuan hartuko ditugu

Hasteko, garai historikoa eta partekatutako esperientzia behatuko ditugu. Bi autoreek garai bera partekatzeaz gainera, adin parekoa zuten lana egiterakoan. Emakumeen esperientziari buruz ari direnez gero, hau garrantzitsua da. Bi kasuetan, bizitako esperientzia bati egiten diete erreferentzia, emakumeengan inposatutako edertasun kanonari. Meabek poeta bere momentu historikoarekin elkarrizketan egon behar dela esaten du (Meabe eta Urkiza, 2006: 355). Orobat, idatzi zuen garaian sistematik kanpo egin zuela azaldu zuen (Meabe eta Argia: 2010). Kokapen hori Sádabaren parekoa da, bideoa arte sistemako bazterretan kokatuta baitzegoen.

Euskarriaz ari garela, baliteke, hautatutako lanek formari dagokionez duten aldea, desberdintasun deigarriena izatea. Poesia eta bideoa lengoia desberdinak direla agerikoa da, eta gorputzaren edertasunarekiko izan dezaketen harremana azalratzea interesgarria dugu. Bideoaren kasuan, hasieratik, praktika feministetan performanceak grabatu edo osatzeko ohiko tresna izan da. Halaber, telebistak orokortu zirenean, bideoa erakusteko era hedabide mota horren berdina zen eta anibalentzia hori kontuan hartu zuen Sádabak. Izan ere, berak telebistan eta iragarkietan agertzen ziren emakumeen irudiak kritikatzeko zituen eta baliabide berarekin kontra-kritika egin zuen. Poesiaren kasuan, honek idazkera librean proposatzen du, ni lirikoari tokia emanez. Aurretik, emakumeen gorputzen laudorioak gizonezkoen ikuspuntutik kontatzen ziren. Dena dela, bestelako poesia motak loratu ziren aurreko mendean: adibidez, testigantzetatik abiatutakoak. Emakumeek eta orokorrean historian zehar gutxietsitako beste kolektiboek euren bizipenak kontatzeari ekin zioten; bestelako esapideekin elementu berriak baliatu eta ahots propioa eskuratu.

### 3.3. Artelanen arteko elkarrizketa

Bi artelanak elkarrekin mintzatzerakoan, komuneko lengoia partekatu beharra dute. Hain zuzen ere, hautatutako bideo eta poesian, lengoia eta edukiaren aldetik antzekotasunak agerikoak dira. Hizkuntzari dagokionez, orokorrean zuzena da bietan, apaindurarik gabea. Horrela, gorputza berrimajinatu edertasunaren kanonaren inguruan egiten den kritika agerian uzten da. Horrez gain, edertasunari lotutako azpi-gaiak partekatzen dituzte, elementu berak ageri baitira dira bietan: haragia, edertasun bakarrari lotutako kritika, eta bestelako gorputz baten proposamena. Autoreek, arauetik askapen nahia beraien erara betetzeko, gorputz berri bat irudikatzen dute; eta, ondorioz, errealtate eta fikzioaren artean sortzen den espazio horrek, gorputz-praktiken askapena dakar. Proposatutako liberazio horretara gerturako gara hurrengo lerroetan zehar, artelanen arteko elkarrizketan barrena.

Hautatutako lanen konparaketa egiteko, Meabek idatzitako poemaren egiturari jarraituko diogu, bertan, nolabaiteko garapen tematikoa ematen delako. Sádabaren kasuan, ikus-entzunezko osoa *continuum* bat da, bideoak irauten duen hiru minutuetan, plano bera mantentzen da eta ez da aldaketa esanguratsurik ematen aurkeztutako elementuetan: sabela, dieta hitza, eskuen mugimendua eta doinua momentu oro ageri dira. Hau argituta, *Antsien oharrak 2* irakurtzeari ekingo diogu (Meabe, 2000:13):

*Haragiak eta haragiak daude.  
Nik haragi berri batekin egiten dut amets.*

Olerkia haragiaren aniztasunari aipamena eginez zabaltzen da, hasiera-hasieratik protagonista argia bilakatuz. Bi lerrotan, argi uzten digu mota desberdinetako haragiak badaude ere, imajinatutako berezko proposamenari ateak zabaltzen dizkiola. Anaforen bitartez saihestezina bilakatzen da haragia, esaldi hasieran kokatu eta irakurlea bere presentziaz ohartarazten. Sádabaren bideoaren kasuan, haragia elementu zentrala da baita ere, bere sabelaren lehen plano bat ikusten baita momentu oro. Bere eskuekin, koreografia hipnotikoan, modelatzen du sabeleko haragia gora eta behera. Bien bitartean, Sinatraren *My Way* abestia marmarka kantatuz, ikuslea goxotasunez inguratzen, errealitatek haratago dagoen gorputz fantastiko bat proposatzen.

Bi autoreek, lehenengo pertsonatik abiatuta ekiten diote haragi horren deskribapena egiteari. Baina, poesian, nia hasieran eta bukaera aldera agertzen da soilik, testuaren gehiengoari ametsetako haragia deskribatzeari eskaintzen diolarik. Hala ere, irudimenetik eratorritako honek autorearen errealitatek edaten du, bere gorputz esperientziatik eratorritako elementuekin du erlazioa; zeharkako eran bada ere, ni hori indartuz. Gauzak horrela, haragia emakume gorputzaren ordezkariatza jo dezakegu, nahiz eta Meabek zuzenean ez adierazi. Sexu edo generoari etiketarik jartzen ez dituen arren, bertsoetan aurrerago azaltzen diren elementuek eramango gaituzte poema emakumeen bizierarekin lotzera.

Egunerokotasunean oinarritutako haragiak, eta imajinazioaren bitartez sortutakoaren arteko mugak, lausoak dira. Autoreen niak erreferentzialaren eta fikzioaren artean kokatzera garamatzate. Dena dela, subjektu lirikora gerturatzean, kontatzen dena egia den ala ez jakitea ez da garrantzitsuena, honen identitatearen problematizazioa baizik (Combe, 1995: 49). Proposamen horri jarraiki, adibide egokiak ditugu ikertzen ari garen poesia eta bideoa. Gainera Meaberen kasuan, bera zuzenean mintzatu zen honen inguruan. *Azalaren kodea* idatzi zueneko garaiari buruz, ni egilea eta ni poetikoa bereizten ez bazituen ere, malgutasuna hobesten zuela azaldu zuen (Meabe eta Urkiza, 2006: 357). Hau da, berak idatzitako guztia egi biribila ez bazen ere, bere esperientzia pertsonaletik abiatuta sortua zela argitu zuen.

Behin haragi protagonista eta niarekin duen lotura azalduta, edertasunari inguruan gizarteak bideratutako ohiuren ukapena irakurtzen dugu haragi berriaren baitan:

*Haragi horren atomoek elkar maite dute  
ez dutelako ezagutzen  
ez jogurt desnatatuen iragarkirik  
ezta jantzi-dendetako tailen koderik ere.*

Edertasunari lotutako *habitusari* erreferentzia egiteko era aipagarria da. Gorputz eredu bat deskribatu beharrean, horren modelatzeari lotutako elementuak hautatzen baititu poetak. Elementu horiek haragi berria maitatzeko oztopo gisa izendatu eta birritan ukatzen ditu; materiako atalik txikienak eta aipatutako iragarki zein kodeak ezezagunak bailitza. Meaberen jogurt desnatatu eta jantzi-dendetako tailen kodeek, Sádabak sabelean idatzitako dietarekin egiten dute bat. Jogurtek gorputzaren tamaina txikitzearen promesa daramate eta tailen kodeek gizartean emakumearen gorputzari ematen zaion balorea zehaztearena. Gauzak horrela, bi elementu horiek dietaren kulturarekin daude zuzenean lotuta. Sádabak dieta hitzarekin jolasten du, inolako araurik jarraitu gabe; idazlearen antzera, hori ukatzen. Dietaren kulturako ikurrak errefusatzean, beti espazio gutxiago okupatzera bideratutako arauetatik urruntzen dituzte biek beraien haragi berriak.

Hurrena, arau horiek hobeto norik betetzen dituen jakiteko, konparaziora jotzeko joera kaltegarria aipatzen du Meabek. Konparazio horrek, ez du gorputz berrian tokirik izango:

*Haragi horretako zeluletara ez da sekula iritsi  
konparazio hitzaren oihartzunik.*

[...]  
*Haragi horretan ez dago birus maltzurrik sorgor,  
ez baita sentikorra ispiluekiko”*

Poeman konparazioa letra etzanez ageri da, autoreak nahita nabarmenduta. Lerro batzuk beherago, ispiluari lotutako eta geldí dagoen birus bati buruz mintzatzen zaigu. Birus horrek ez du bere ametsetako gorputzean lekurik. Baina, zein birus ote? Baliteke konparazioaren ohitura izatea, besteeikiko edo nork bere buruarekiko egiten duena, azken finean, edertasunaren izenean nork bere burua epaitzearena. Bata ala bestea izan, logika masokista baten barne kokatzen direla esan dezakegu, edertasunaren kulturaren bereizgarri. Iragarki eta aldizkarietan ageri diren arauak bete ezean, hauek norberarekiko gorrotoa sustatu ohi baitute; Naomi Wolfek *The Beauty Myth* argitalpen klasikoan azaldu bezala (1992/2001:77). Haragi berrituak ez du gainerakoekin ezta bere buruarekin norgehiagoka aritu beharrik. *A mi manera* (2) bideoari dagokionez, dieta hitza litzateke konparazioan pentsatzera daraman elementu bakarra, eta hau, bere gorputza modelatzen duen eskuen mende geratzen da, desitxuratze jarrai eta geldigaitzaren menpe. Artistak bere nahieran aldatzen du sabelean idatzitako dieta hitza.

Gorputz berria, gorputzaren defektuen onarpenetik pasatzen da bi kasuetan. Bideoan, eskuen mugimenduak libreak dira, hausazkoak, artistak hautatutakoak. Mugimendu horien eta lanaren izenburuarekin batera gorputzarekiko onarpenaren aldarrikapena legoke: dieta alde batera utzi eta ondorioz, gizarteko jarraibideetatik askatuz ahalduntzea. Meaberren kasuan, argi uzten du bigarren erdialdean, bere proposamenak ere onespeneren ildoari jarraitzen diola. Haragi berriak bere parte diren eta gizarteak okertzat jotzen dituen atalak onartzen ditu:

*Haragi horrek onetsi egiten ditu bere pitzadurak,  
fetuen bolumenak utzitako labirintoak,  
gernuaren erantzun anonimoak,  
koipe-soberakinak.*

Haurdunaldi osteko gorputzentzat, adinaren eragina jasandakoentzat... guztientzat kode berri bat sortzen du. Era horretan, normalean gizartean ezkututzen ditugunak, era poetiko eta edertuan adierazten ditu: pitzadurak izan daitezkeen ildaskak erliebea bailitzan ageri dira; labirinto misteriosu eta erantzun anonimoen artean jakin-mina pizten. Zerrenda metaforiko honen amaiera errealitate buelta indartsua dugu: koipe-soberakinak. Horiek era gordinean aipatzean, errealitateko ikuspegi negatibora bueltatzen gaitu. Aitzitik, itzulera honek gutxi dirau, gorputzaren onarpenera bueltatzen baitira azkenengo lerroak:

*Eta bikain burutuko lituzke sintesi-erreakzioak  
nire burmuinaren eta hezur-mami-azalen artean.*

Horrela bukatzen da poesia, mota horretako gorputz berriaren funtzionaltasuna goratuz, Sádabak bere sabela mugituz abesten jarraitzen duen bitartean. Era arduragabeen, abestu eta mugimendu aleatorioen artean bukatzen da bideoa, hasi zen moduan. Beraien gustura, beraien erara: errealitateetik abiatu eta imajinarioarekin aberastutako haragi kritiko eta aske baten jabe dira biak.

#### 4. Ondorioak

Ikusi dugunez, 90eko hamarkadako bukaeran, edertasunaren inguruko eztabaida historikoan, zeresana izan zuten sortzaileek. Zenbait emakume autoreen kasuan, Estibaliz Sádaba eta Miren Agur Meabe barne, edertasun femeninoa bermatzeko baliatu ohi ziren praktikak berrikusi zituzten, egunerokotasunean bizitakoetatik abiatuta.

Aztertu bezala, poeta eta bideo-artistak errealitate eta fikzio bitarteko alegiazko gorputzak aurkeztu eta tarte horretan nabigatuz, jendarteak inposatutako moldeetatik nolabait askatzeko proposamenak egin zituzten: batak irudiz betetako hitzez, besteak hitza irudi mugikorraren erdigunean kokatuz.

Bi lanak elkarrekin aztertu izanak, autoreek partekatutako elementuen berri izateko aukera eskaini digu. Besteak beste, haragia eta nitasunaren arteko harremana, gizartean gorputzeko defektutzat jotakoen onarpena edota apainketaren gaintik funtzionamenduaren goratzea. Lengoia zuzen eta



zenbaitetan gordinaren bitartez, gorputzari lotutako manifestu antzekoak ikusi ditugu; hots, garaian gorputza ulertzeko era berri eta ahaldu baten aldarrikapenak.

Azkenik, mota desberdineko euskarriak baliatzen dituzten mezu artistikoak aztertuz, diziplinarteko ikerketaren garapenerako harri-koskorra ekarri dugu. Ahalegin hau aurrerapauso baliagarria izan daiteke kulturako esparruan, antzeko gaiak baliabide desberdinekin gai bera lantzen duten euskarri artistikoak ugariak baitira. Gauzak horrela, horien konparaketak adierazpenen ikerketaren baitan eragin aberasgarria ekar dezake: bai metodologikoki, bai eztabaidagaia ulertzeko erari dagokionez.

## 5. Etorkizunerako planteatzen den norabidea

Etorkizunera begira, 90eko hamarkada bukaerako joera hau sakonago ikertzeke dirau. Burutzen ari naizen tesiaren bitartez, ildo hau osatzen joango naiz. Hau da, arte eta literaturako adibideetatik abiatuta, arau estetikoak berrikusteko, emakumeek baliatutako lehen pertsona horren berezitasunak ezaugarrituko ditut. Horrez gain, diziplina bakoitzeko xehetasunak kontuan hartu, eta gorputzaren agentzian sakontzeko, euskal antropologiatik egindako ekarpenak izango ditut hizpide. Horrekin batera, diziplinartekotasuna lantzeko berezko metodologia garatuz.

## 6. Erreferentziak

- Aguirre, P. (2018): Periodising the nineties, *Bilboko Arte Ederren Museoa*. Esteka honetan eskuragarri: [https://www.museobilbao.com/uploads/salas\\_lecturas/archivo\\_in-85.pdf](https://www.museobilbao.com/uploads/salas_lecturas/archivo_in-85.pdf). [2021eko martxoaren 2an kontsultatua].
- Alvarez Uribe, A., eta Lasarte Leonet, G. (2012): *Gorputza eta generoa: euskal kulturaren eta literaturaren*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo.
- Ansa, G. (2019): Vuelta al origen: una propuesta de aproximación al archivo desde la teoría matricial, *Boletín de Arte*, 40, 255-265.
- Artetxe Sarasola, M., eta Labaka Mayoz, A. (2019): *Bertsolaritza feminismitik (bir)pentatzen*, Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Barcenilla, H. (2020): Estrategias translúcidas y contraimágenes: romper con la representación hegemónica. *Boletín de Arte*, 41, 23-32.
- Combe, D. (2005): La référence redoublée, in D.Rabaté, (dir.), *Figures du sujet lyrique*, (2.ed.) Presses Universitaires de France, Paris, 39-64.
- Elorza, K. (2017): A modo de presentación, in E. Sádaba (ed.). *Intersticios*, La Gándara, Leon, 105-113.
- Egaña, I. (koord.) (2010): *Desira desordenatuak : queer irakurketak (euskal) literaturaz*, Utriusque Vasconia, Donostia.
- Esteban, M. L. (2013): *Antropología del cuerpo: género, itinerarios corporales, identidad y cambio*, (2. ed.) Bellaterra, Barcelona.
- Gabilondo, J. (2000): Eta sugeari Oñederrak esan zion, *Hegats*, 28, 75-114.
- Lekuona, A. (2020): La representación de las pintoras en la prensa del primer franquismo. El caso de Menchu Gal, *Arte y políticas de identidad*, 22, 73-97.
- Meabe, M. A. eta Rodriguez, E. (2019): Miren Agur Meabe Plaza, *Idazleen gorputzak*, Zarautz, Susa. Esteka honetan eskuragarri: <http://www.susa-literatura.eus/liburuak/lisi0606>. [2021eko martxoaren 2an kontsultatua].
- Meabe, M. A. eta Argia (2010/11/27) Miren Agur Meabe: “Poesía traizionatzen baduzu zure bizitza traizionatzen ari zara”, *Argia*. Esteka honetan eskuragarri: <https://www.argia.eus/albistea/miren-agur-meabe-poesia-traizionatzen-baduzu-zure-bizitza-traizionatzen-ari-zara>. [2021eko martxoaren 2an kontsultatua].
- Meabe, M. A. (2000). *Antsien oharra 2. Azalaren kodea*. Zarautz: Susa. 13.
- Méndez, L. 2010: “Arte coño” y otras representaciones del cuerpo sexuado: feminismos en el arte contemporáneo, in J. E. Martínez Guirao, eta A. Tellez Infante (eds), *Cuerpo y Cultura*, Icaria, Barcelona, 161-184.
- Olaziregi, M. J. (1999): Intimismoaz haraindi : emakumezkoek idatzitako euskal literatura, *Oihenart*, 17, 1-75.
- Urkiza, A. (2004): *Zortzi mundu zortzi idazle*, Alberdania, Irun.



Wolf, N. (2002): *The beauty myth..* New York: Harper Collins. (Originala 1991an argitaratua).  
Zeglin, P. (1999): Beauty matters, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 57 (1), 1-10.

### **7. Eskerrak eta oharrak**

UPV/EHUko doktore-aurreko PIFBUR19/02 kontratuari esker burututako ikerketa da hau. UPV/EHUko Artearen Historia eta Musika Sailean eta Université Bordeaux Montaigneko IKER UMR 5478 ikerketa taldean kotutoretzan egiten ari naizen tesitik eratorri dut.